

Nr 78.

Godkänd av första kammaren den 13 april 1916.
Godkänd av andra kammaren den 13 april 1916.

*Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition angående anslag till arbetslöshetens
bekämpande.*

(Statsutskottets utlåtande nr 51.)

Till Konungen.

I en till riksdagen den 25 februari 1916 avlåten proposition, nr 92, har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Eders Kungl. Maj:t att för arbetslöshetens bekämpande, i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna grunder, *dels* använda vad som återstår av det belopp av 5,000,000 kronor, som 1914 års senare riksdag ställt till Eders Kungl. Maj:ts förfogande att enligt vissa angivna grunder användas såsom bidrag till understödjande av arbetslösa, *dels ock* använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ytterligare ett belopp av högst 5,000,000 kronor.

Förevarande proposition omfattar två huvuddelar: dels åsyftar densamma genomförande av vissa ändringar i de av 1914 års senare riksdag antagna grunderna för utbetalande av understöd av statsmedel till arbetslösa och dels åsyftas med framställningen att bereda Eders Kungl. Maj:t möjlighet att vidtaga anordningar i större utsträckning till föregående av inträdande arbetslöshet.

I likhet med vad 1914 års senare riksdag vid anmälan av sitt beslut i fråga om beviljande av anslag för understödjande av arbets-

lösa uttalade, vill riksdagen även nu med styrka framhålla, att ansträngningarna böra i första hand inriktas på förebyggande av arbetslösheten genom beredande av tillgång till arbete. Denna synpunkt har ock blivit betonad såväl av chefen för civildepartementet som av statens arbetslöshetskommission i den av kommissionen till Eders Kungl. Maj:t ingivna framställning, vilken legat till grund för den kungl. propositionen. Emellertid vill riksdagen till en början yttra sig beträffande de föreslagna nya bestämmelserna i fråga om arbetslöshetsunderstödens utgående.

De av arbetslöshetskommissionen i sistnämnda avseende framställda förslagen synas med de av departementschefen däri vidtagna jämkningarna vara välgrundade. Riksdagen — som själfvallet förutsätter, att understöd alltjämt tilldelas allenast dem, vilka utan egen förskyllan blivit arbetslösa — har sålunda på de i statsrådsprotokollet anförda skäl ansett sig böra medgiva såväl de föreslagna höjningarna i understödens maximibelopp som ock understödsverksamhetens utsträckande till vissa kategorier understödsbehövande, vilka enligt hittills gällande bestämmelser ej kunnat komma i åtnjutande av understöd. Riksdagen har funnit det särskilt välbetänkt att — med den av departementschefen förordade begränsningen — understöd må kunna tilldelas hustru och barn till person, som på annan plats erhållit arbete, enär genom en sådan anordning familjeförsörjarna beredas ökade möjligheter att begagna sig av förefintliga arbetstillfällen utanför hemorten. Med hänsyn till de ekonomiska svårigheter, med vilka vissa kommuner på grund av arbetslösheten redan hava att kämpa och som kunna tänkas komma att drabba jämväl andra kommuner, har riksdagen även funnit sig böra bifalla förslaget, att i vissa undantagsfall och efter Eders Kungl. Maj:ts särskilda prövning kostnaderna för understödsväsendet må kunna till mer än hälften bestridas av statsmedel, under förutsättning dock att av landstingsmedel ställes till förfogande belopp motsvarande statens extra bidrag. Under förhandenvarande omständigheter har riksdagen ej heller velat motsätta sig, att Eders Kungl. Maj:t, när tvingande omständigheter kunna anses föreligga, må intill den 1 oktober innevarande år av statsmedel bestrida hela kostnaden för understödsverksamheten.

Vad angår frågan om vidtagande av förebyggande åtgärder för arbetslöshetens bekämpande, torde strävandena i första rummet böra riktas därpå, att med tillhjälp av den offentliga arbetsförmedlingen söka bereda de arbetslösa tillfälle att genom eget arbete förskaffa sig bärg-

ning inom redan förefintliga, vare sig för det allmännas eller för enskildas räkning bedrivna företag. För att effektivt kunna motverka arbetslösheten inom de fack, där arbetsbrist i särskilt hög grad gör sig gällande, torde det emellertid bliva nödvändigt att genom det allmännas försorg anskaffa arbetstillfällen genom igångsättande av företag med särskild hänsyn till de på grund av kristiden arbetslösa. Riksdagen vill emellertid i detta sammanhang uttala, att de åtgärder, som för arbetslöshetens bekämpande i berörda hänseende nu vidtagas, icke få anses prejudicerande för framtiden.

Eders Kungl. Maj:ts framställning i förevarande avseende åsyftar att i allmänhet bereda medel för att möta inträffande rubbningar av större eller mindre omfattning inom näringslivet och arbetsmarknaden. Departementschefen har emellertid icke angivit några tydliga riktlinjer för ordnandet av den verksamhet, varom här är fråga. Riksdagen vill dock i detta sammanhang erinra därom, att 1914 års senare riksdag vid anmälan för Eders Kungl. Maj:t om beviljande av det då äskade anslaget för understöd åt arbetslösa framhöll, att det skulle varit synnerligen önskvärt, om Eders Kungl. Maj:t kunnat för riksdagen framlägga en plan för ordnandet av de allmänna arbeten, som man tänkt sig böra bedrivas med särskild hänsyn till nödvändigheten av att avhjälpa eller minska arbetslösheten.

Riksdagen förbiser ingalunda, att vissa svårigheter måste möta för upprättandet av en plan för en i större omfattning bedriven verksamhet av ifrågavarande slag. Därest man emellertid — vilket enligt riksdagens förmenande bort vara att föredraga — velat inskränka sig till de arbetsgrenar, inom vilka arbetslöshet i någon större utsträckning verkligen gjort sig gällande eller med tämlig visshet kan förutses, synes det ej bort hava mött oöverkomliga svårigheter att giva närmare direktiv angående lämpliga åtgärder för motverkande av arbetslösheten inom just dessa fack.

Såsom av propositionen inhämtas och i övrigt är känt, kan situationen å arbetsmarknaden för närvarande betecknas såsom ovanligt god. Arbetslöshet i större utsträckning förekommer allenast inom stenindustrin i Blekinge och Bohuslän. Riksdagens vederbörande utskott har, i den mån tiden det medgivit, sökt inhämta närmare kännedom om läget inom denna näringsgren samt om de åtgärder, vilka kunna komma i fråga för anskaffande av arbete åt de arbetslösa inom berörda fack.

Enligt en berörda utskott från ordföranden i statens arbetslöshetskommission tillhandakommen promemoria beräknas antalet stenarbetare i ifrågavarande provinser uppgå till sammanlagt omkring 7,500 man. Av

dessa antagas blott 500 efter den 1 april kunna erhålla sysselsättning inom yrket, för utförande av vanliga beställningar. Därest man, såsom i berörda promemoria skett, bortser från de omkring 2,500 arbetare, vilka ej äro familjeförsörjare och som beräknats kunna reda sig själva utan vidtagande av särskilda statsåtgärder, återstår alltså ett antal av omkring 4,500 familjeförsörjare, för vilka arbete bör beredas.

Av statsrådsprotokollet inhämtas, att chefen för civildepartementet sökt intressera vissa kommuner och väghållningsdistrikt att göra betydande beställningar av gatsten, ävensom att en särskild kungl. proposition är att vänta i syfte att bereda lån till billiga villkor för att finansiera dessa beställningar. I den nyssberörda promemorian beräknas, att därest dylika beställningar komma att göras till ett sammanlagt belopp av cirka 3,000,000 kronor, omkring 4,000 man skulle kunna erhålla sysselsättning under $5\frac{2}{3}$ månader.

Ifrågavarande utskott har vidare inhämtat, att inom länshjälskommittén för Göteborgs och Bohus län fråga väckts att med anlitan av arbetslösa stenhuggare igångsätta omfattande skogsodlingsarbeten å de vidsträckta kalmarkerna inom länet. Härigenom skulle försörjning beredas åt mera än 2,000 personer under omkring 7 månader.

Vid vägföretag, som redan påbörjats eller inom den närmaste tiden komma att igångsättas, såväl i Blekinge som i Bohuslän, beräknas omkring ett tusental arbetare kunna vinna anställning under 4—6 månaders tid. För beredande i övrigt av arbetstillfällen har för Bohuslän bland annat planerats anläggning av automobilvägar för anordnande av regelbunden trafik i anslutning till statsbanan. Beträffande Blekinge förefinnas ock vissa möjligheter att bereda arbetstillfällen, av vilka stenarbetarne lämpligen skulle kunna begagna sig. Även utanför berörda provinser lär man hava planlagt igångsättande av vissa arbeten, såsom utdikning av myrar m. m., varigenom sysselsättning skulle möjliggöras för ett betydande antal stenarbetare.

Av den nu lämnade redogörelsen torde framgå, att det låter sig göra att i avsevärd omfattning bereda sysselsättning åt stenhuggeriarbetarne. Vad särskilt angår tanken att igångsätta skogsodlingsföretag, synes densamma väl värd beaktande. Visserligen skulle, även om bidrag i någon form från jordägarnas sida bör fordras och även kan komma att lämnas, staten komma att drabbas av de huvudsakliga kostnaderna härför. De betänkligheter, man under normala förhållanden kunde hysa mot en sådan anordning, synas emellertid under den säregna situation, som nu föreligger, och med avseende fäst vid det allmänna gagn, som genom företaget skulle vinnas, böra vika. Riksdagen förut-

sätter dock, att Eders Kungl. Maj:t låter sig angeläget vara att från vederbörande landsting och hushållningssällskap ävensom från andra intresserade för ändamålet erhålla största möjliga bidrag, vilka i första hand torde bära avse de utgifter, som hänföra sig till materialanskaffning, arbetsledning och dylikt. Vidare vill riksdagen starkt betona vikten av att här — liksom eljest då staten igångsätter arbeten i nu förevarande syfte — en verksam kontroll utövas å arbetets utförande. Enligt riksdagens förmenande bör för skogsodlingens utförande uppställas det villkor, att vederbörande markägare utfästa sig att beträffande de sålunda tillkomna skogsbeståndens framtida vård ställa sig till efterrättelse de bestämmelser, som av vederbörande skogsvårdsstyrelse i sådant avseende kunna anses erforderliga.

Beträffande de arbeten, som i övrigt från det allmännas sida kunna komma i betraktande med hänsyn till minskande av arbetslösheten inom stenhuggerifacket, liksom beträffande de företag, vilka kunna bli nödvändiga för att bereda arbetstillfällen för arbetslösa inom andra branscher, bland vilka byggnadsbranschen i första hand torde ifrågakomma, vill riksdagen framhålla angelägenheten därav, att i största möjliga utsträckning samverkan mellan staten och vederbörande landsting och kommuner kommer till stånd. I anslutning till vad departementschefen i detta hänseende uttalat, vill riksdagen ock betona, att i främsta rummet bära komma i betraktande sådana arbeten, som falla inom ramen för statens vanliga verksamhet.

Med anledning av vad arbetslöshetskommissionen i sitt i statsrådsprotokollet återgivna utlåtande anført, har riksdagen ansett sig bära giva uttryck åt den av riksdagen vunna uppfattningen, att, även om den av kommissionen omfattade grundsatsen, att det bör eftersträvas att bereda arbete inom de arbetslösas eget yrke och i deras hemort, må i och för sig kunna anses riktig, man dock bör förfara med varsamhet vid tillämpandet av denna grundsats, om man nämligen skall kunna nå målet att i största möjliga utsträckning bereda sysselsättning åt de arbetslösa. Redan den framställning, ovan lämnats, beträffande de tänkbara åtgärderna för avhjälpan av arbetslösheten bland stenarbetarna, torde hava belyst svårigheterna att vid inträffande arbetsbrist inom en enda näringsgren förverkliga det av arbetslöshetskommissionen uttalade önskemålet. Och dessa svårigheter växa givetvis i samma mån, som arbetslösheten utbreder sig till flera yrkesgrenar. Erfarenheten

torde ock få anses hava lärt, att vid det yttersta krisläge, som kan tänkas inträffa och med vilket arbetslöshetskommissionen även synes hava räknat, en väsentlig omläggning av produktionen måste ske.

Vidare kan ej riksdagen dela den av departementschefen framförda tanken, att staten i vissa fall skulle bispringa den enskilda industrien med driftkapital och detta särskilt med hänsyn till oberäkneligheten av de konsekvenser, som av ett dylikt förfaringssätt skulle kunna följa.

Vad angår det medelsbelopp, som skulle ställas till Eders Kungl. Maj:ts förfogande såväl för meddelande av understöd som för vidtagande av förebyggande åtgärder, har Eders Kungl. Maj:t begärt att dels få disponera återstoden av det belopp, av 5,000,000 kronor, som 1914 års senare riksdag anvisade för understödjande av arbetslösa, dels ock att få för ändamålet använda ytterligare ett belopp av högst 5,000,000 kronor. Å förstnämnda anvisning har intill 1915 års slut utbetalats ett belopp av omkring 425,000 kronor, för vars täckande riksdagen, i enlighet med Eders Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, beviljat ett motsvarande belopp å extra stat under sjätte huvudtiteln för år 1917. Det är alltså en jämförelsevis liten del av hela det belopp, 1914 års riksdag ställt till Eders Kungl. Maj:ts förfogande, som behöft tagas i anspråk. Tydligt är dock att för beredande av arbete eller understöd åt arbetarne inom stenindustrien ganska avsevärda belopp komma att erfordras. Under förutsättning dels att beställningar av gatsten från kommuner och väghållningsdistrikt komma att ske i den ovan beräknade omfattningen, dels ock att det ovanberörda skogsodlingsföretaget kommer till stånd, torde, i enlighet med en inom riksdagens vederbörande utskott med ledning av tillgängliga upplysningar verkställd, härvid fogad beräkning, medelsbehovet för beredande av arbete till stenhuggarna inom Blekinge och Bohuslän kunna för tiden april 1916—mars 1917 uppskattas till omkring 3,000,000 kronor. I den mån arbetslöshetsunderstöd i stället kommer att utgå, inträder emellertid en minskning av kostnadsbeloppet.

Då, fränsett arbetsbristen inom stenhuggerifacket, man ju, så vitt för närvarande kan bedömas, icke har att räkna med någon mera allmän arbetslöshet och då enligt riksdagens uppfattning någon förlagsverksamhet, på sätt departementschefen ifrågasatt, från statens sida ej bör förekomma, har det synts riksdagen — som för sin del ansett den statsfinansiella situationen böra mana till att även på nu ifrågavarande område framgå med försiktighet — kunna låta sig göra att anvisa ett väsentligt lägre belopp än Eders Kungl. Maj:t äskat.

Därest till Eders Kungl. Maj:ts förfogande ställes ett belopp av högst 5,000,000 kronor, däri inräknat de förskott för arbetslöshetsunderstöd, som hittills utgått under år 1916, kommer enligt riksdagens uppfattning tillräcklig marginal att lämnas med hänsyn till inträffande arbetslöshet inom andra yrkesgrupper än stenhuggeriarbetarnas. Riksdagen vill ock erinra därom, att Eders Kungl. Maj:t förfogar över tvenne fonder, nämligen undsättningsfonden och allmänna nödhjälpsfonden, vilka båda kunna anlitas för ändamål av nu ifrågavarande slag. Från den förra fonden, som vid 1915 års slut ägde en behållning av 653,311 kronor 38 öre, kan Eders Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande dels utdela anslag utan återbetalningsskyldighet av intill 50,000 kronor årligen, dels ock — utan viss begränsning till beloppet — utlämna räntefria låneunderstöd. Över allmänna nödhjälpsfonden, som vid sistberörda tidpunkt hade en behållning av 54,128 kronor 08 öre, äger Eders Kungl. Maj:t fritt föfoga.

Skulle på grund av särskilda omständigheter arbetslöshet i högst väsentlig utsträckning komma att inträda på områden, som för närvarande äro oberörda därav, torde detta enligt riksdagens uppfattning stå i samband med företeelser, vilka nödvändiggöra, att Eders Kungl. Maj:t kommer att med riksdagen samråda angående de åtgärder, som i allmänhet erfordras med hänsyn till den då föreliggande situationen.

I enlighet med vad sålunda anförts, får riksdagen anmäla, att riksdagen på det sätt bifallit Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition, att riksdagen *dels* medgivit, att med avseende å statens meddelande av understöd till arbetslösa må tillämpas förändrade bestämmelser av i huvudsak det innehåll, som finnes angivet i statsrådsprotokollet över civilärenden den 25 februari 1916; *dels* medgivit, att Eders Kungl. Maj:t tills vidare må vidtaga nödiga åtgärder för förebyggande av arbetslöshet i anslutning till de i samma statsrådsprotokoll angivna grunder, med iakttagande likväl av de här ovan av riksdagen vidtagna modifikationer; *dels ock* bemyndigat Eders Kungl. Maj:t att för nu oförmåda ändamål använda och av tillgängliga medel mot framtida anmälan till ersättande förskjuta ett belopp, uppgående jämte redan för understödjande av arbetslösa under innevarande år förskjutna medel till 5,000,000 kronor.

Stockholm den 13 april 1916.

Med undersätlig vörtnad.

*Bilaga.***Beräkning**

angående medelsbehovet för beredande av arbete åt stenhuggarne i Blekinge och Bohuslän för tiden 1 april 1916—31 mars 1917.

Efterföljande beräkning tar endast hänsyn till de gifta stenarbetare, vilka ej kunna erhålla stadigvarande sysselsättning inom stenindustrin. Dessas antal är för närvarande omkring 4,500. För ett år har man då att räkna med $12 \times 4,500 = 54,000$ mansarbetsmånader.

Utan särskilda åtgärder från statens sida kunna i runt tal 4,500 mansarbetsmånader utfyllas med arbete, nämligen med vägarbeten i Bohuslän $4 \times 650 = 2,600$ mansarbetsmånader samt med enahanda arbeten i Blekinge $6 \times 325 = 1,950$ mansarbetsmånader.

Vid beställning av gatsten till kommuner och väghållningsdistrikt för c:a 3,000,000 kronor beräknas $5 \frac{2}{3} \times 4,000$ d. v. s. 22,667 mansarbetsmånader utfyllas med arbete.

Om berörda stenleveranser äro avslutade inom den 31 mars 1917, kunna sålunda tillsammans i runt tal 27,000 mansarbetsmånader utfyllas, utan anlitande av särskilda medel för arbetslöshetens bekämpande. Det gäller alltså att beräkna medelsbehovet för återstående 27,000 mansarbetsmånader.

Därest 2,000 stenarbetare — förutom kvinnor och barn — erhålla sysselsättning med skogsodling i Bohuslän under c:a 7 månader, beredes därigenom arbete innevarande år under 14,000 mansarbetsmånader. Arbetslönerna härför hava av länsjägmästaren i Göteborgs och Bohuslän beräknats till 1,150,000 kronor.

För skogsodlingsarbetenas avslutande under åren 1917 och 1918 skulle visserligen erfordras omkring 225,000 kronor. Till denna kostnad — om densamma överhuvud till någon del skall bestridas med statsmedel — torde emellertid ej behöva tagas hänsyn vid beräkningen av den medelsanvisning, som av innevarande riksdag behöver ställas till Kungl. Maj:ts förfogande.

För de återstående omkring 13,000 mansarbetsmånader, för vilka närmare utarbetade planer ännu ej uppgjorts, torde — i enlighet med den från ordföranden i arbetslöshetskommissionen till statsutskottet över-

lämnade promemorian — böra beräknas arbetslöner efter 80 kronor per månad eller med 1,040,000 kronor. Därest arbetslöner och materialkostnader antagas förhålla sig till varandra som 60 till 40, skulle materialkostnaderna uppgå till c:a 700,000 kronor och alltså utfyllandet av ifrågavarande 13,000 mansarbetsmånader medföra en kostnad av tillsammans 1,740,000 kronor.

De utgifter för stenhuggeriarbetarnes förseende med arbete, för vilka särskilda statsmedel böra beräknas, skulle alltså uppgå till sammanlagt 2,890,000 kronor.

Därest man påbörjar arbetena med stenleveranserna så tidigt under innevarande år, att desamma kunna vara avslutade inom februari månad 1917, och därest man ej nu vill taga hänsyn till medelsbehovet efter denna tid, minskas ovanberörda 13,000 mansarbetsmånader till 8,500, varav skulle följa en nedsättning av den sammanlagda kostnads-siffran till 2,310,000 kronor.
